

Political Preferences

5/2013

Redakcja naukowa:
Danuta Plecka
Agnieszka Turska-Kawa

Katowice 2013

Rada Naukowa:

prof. dr hab. Roman Bäcker (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska), prof. dr hab. Tadeusz Godlewski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska), prof. dr hab. Iwona Jakubowska-Branicka (Uniwersytet Warszawski, Polska), prof. dr hab. Slavomir Magál (Uniwersytet św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Słowacja), prof. dr hab. Jozef Matúš (Uniwersytet św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Słowacja), prof. dr hab. Libor Pavera (Wyższa Szkoła Handlowa, Praga, Czechy), prof. dr hab. Dana Petranová (Uniwersytet św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Słowacja), prof. dr hab. Olga Prokopenko (Sumski Uniwersytet Narodowy, Ukraina), prof. dr hab. Teresa Sasińska-Klas (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Polska), prof. dr hab. Jerzy Sielski (Uniwersytet Szczeciński, Polska), dr Marcianna Augustyn (Uniwersytet w Hull, Anglia)

Kolegium redakcyjne:

dr Agnieszka Turska-Kawa (redaktor naczelna)
dr hab. Robert Alberski (redaktor tematyczny: systemy i zachowania wyborcze)
prof. UMK dr hab. Danuta Plecka (redaktor tematyczny: identyfikacje polityczne)
dr hab. Łukasz Tomczak (redaktor tematyczny: partie polityczne)
dr Zbigniew Widera (redaktor tematyczny: marketing polityczny)
dr Waldemar Wojtasik (redaktor tematyczny: systemy partyjne)
mgr Przemysław Grzonka (redaktor statystyczny)
mgr Jarosław Wichura (sekretarz)

Recenzenci:

prof. dr hab. Ľudmila Čábyová (Uniwersytet św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Słowacja), prof. dr hab. Norbert Vrabec (Uniwersytet św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Słowacja), prof. dr hab. Krzysztof Gajdka (Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Polska), prof. dr hab. Tadeusz Godlewski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska), prof. dr hab. Jacek Wojnicki (Uniwersytet Warszawski, Polska), prof. dr hab. Michał Strzelecki (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska), prof. dr hab. Dariusz Skrzypiński (Uniwersytet Wrocławski, Polska)

Projekt okładki:

Jarosław Wichura

Korekta:

Teresa Tokarczyk-Łyszczarz

Wersja pierwotna czasopisma: papierowa.

© Centrum Innowacji, Transferu Technologii i Rozwoju Fundacja Uniwersytetu Śląskiego Katowice 2013

Patronat nad projektem sprawują Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych oraz Towarzystwo Inicjatyw Naukowych.

Wydawcą czasopisma jest Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego oraz Centrum Innowacji, Transferu Technologii i Rozwoju Fundacja Uniwersytetu Śląskiego.

ISBN: 978-83-61975-57-1

ISSN: 2083-327X

Druk:

REMAR, www.remar-sosnowiec.pl, e-mail: wydawnictwo@remar-sosnowiec.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
Irena Pilch (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska) Sześcioczynnikowy model osobowości jako narzędzie analizy osobowościowych różnic pomiędzy grupami wyborców	11
Agnieszka Turska-Kawa (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska) Marka idealnej partii politycznej w opinii wyborców o różnych preferencjach ideologicznych i partyjnych	29
Danuta Plecka (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska) Wartości a wartości polityczne w kształtowaniu bezpieczeństwa społecznego...49	
Jarosław Nocoń (Uniwersytet Gdański, Polska) Między uczciwością a skutecznością działania politycznego. Fundamentalny dylemat wyborcy.....	63
Magdalena Musiał-Karg (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska) Opinie polskich wyborców na temat integracji europejskiej i wprowadzenia waluty euro w kontekście kryzysu finansowego w Europie i na świecie	75
Julia Liszkowska (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska) Polska, Unia Europejska i kryzys. Czy Polacy winią Europę?.....	95
Maciej Marmola (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska) Agata Olszanecka (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska) Społeczny odbiór Solidarnej Polski Zbigniewa Ziobry	115
RECENZJE:	
Michał Strzelecki (red.): <i>Między aprobatą a odrzuceniem. Demokracja polska w refleksji i praktyce politycznej XX i XXI wieku</i> , Wyższa Szk. Informatyki i Ekonomii Tow. Wiedzy Powszechnej, Olsztyn 2012 (Recenzja: Marta Chechłowska-Lipińska).....	131

Giorgio Agamben, Alain Badiou, Daniel Bensaïd, Wendy Brown, Jean-Luc Nancy, Jacques Rancière, Kristin Ross oraz Slavoj Žižek: <i>Co dalej z demokracją?</i> (przełożyła Magdalena Kowalska), Wydawnictwo Książka i Prasa, Warszawa 2012 (Recenzja: Bartosz Sitek).....	138
Erik von Kuehnelt-Leddihn: <i>Demokracja – opium dla ludu</i> , Wydawnictwo Prohibita, Warszawa, 2012 (Recenzja: Tomasz Wierzbica).....	143
Spis tabel, wykresów i rysunków.....	155
Summaries.....	159
Aneks	163

WSTĘP

W 2013 roku zdecydowanie rozszerzył się zespół badawczy, przeprowadzający badania w ramach projektu, którego wyniki są regularnie prezentowane na łamach czasopisma „Political Preferences”. Dzięki temu udało nam się uczynić badania w większym zakresie interdyscyplinarnymi oraz poszerzyliśmy analizę poszczególnych wątków. Taki zabieg pozwolił wykrystalizować trzy wiodące tematy edycji 2012, których rezultaty zamieszczamy w trzech kolejnych tomach czasopisma „Political Preferences”. Myślą przewodnią niniejszego numeru jest demokracja oraz postawy społeczne wobec różnych jej obszarów. Składa się on z siedmiu tekstów oraz trzech recenzji, podejmujących refleksje nad pracami o przedmiotowym zakresie tomu.

Irena Pilch w swoim artykule podejmuje się porównania osobowości wyborców o różnych preferencjach partyjnych i ideologicznych. Badania, których celem jest opis i porównanie profili osobowościowych grup wyborców, pozwalają na lepsze zrozumienie podzielanych przez te grupy postaw i wyborów politycznych. W analizie wykorzystano model HEXACO, autorstwa Kibeom Lee oraz Michaela C. Ashton, który odwołuje się do sześcioczynnikowej struktury osobowości. Autorzy wyróżniają w niej następujące czynniki: Uczciwość, Emocjonalność, Ekstrawersję, Ugodowość, Sumienność, Otwartość na doświadczenie.

Ten sam model, jednak z przeznaczeniem do diagnozy „osobowości” idealnej partii politycznej w opinii grup różnych elektoratów i osób o odmiennych autoidentyfikacjach na kontinuum lewica-prawica, wykorzystana w badaniach **Agnieszka Turska-Kawa**. Fundamentem przeprowadzonych przez autorkę badań stało się założenie, że wyborcy postrzegają partie polityczne w kategoriach cech charakterystycznych dla ludzi, nadając im unikalne tożsamości.

Bezpieczeństwo społeczne stało się w ostatnich latach istotnym elementem dyskursu o jakości życia jednostek i grup społecznych, co również zauważa **Danuta Plecka**, czyniąc je kontekstem rozważań nad wartościami

Jarosław Nocoń

Uniwersytet Gdański, Polska

**MIĘDZY UCZCIWOŚCIĄ A SKUTECZNOŚCIĄ
DZIAŁANIA POLITYCZNEGO.
FUNDAMENTALNY DYLEMAT WYBORCY**

Abstract:

Between the honesty and effectiveness of political action. The fundamental dilemma of voters

The main thesis of the article assumes, that honesty and effectiveness or efficacy are complementary values of political action. This claim is still valid especially in contemporary normative political theory. Meanwhile, the results of empirical research shows, that voters perceive voters both of these features, as the contradictions of political action. The author analyzes the key reasons of this contradiction and indicates the conditions of its limitations.

Key words:

honesty, effectiveness, political behavior

Skuteczność i uczciwość jako wartości polityczne

Uczciwość jest jedną z bardziej cenionych wartości w relacjach społecznych. Jest pożądaną postawą zwłaszcza w kontaktach z ludźmi w najbliższym otoczeniu człowieka. Choć jako cecha postępowania bywa różnie interpretowana, nawet intuicyjnie kojarzona jest najczęściej z przestrzeganiem deklarowanych przez siebie zasad oraz ogólnie przyjętych norm czy powszechnie akceptowanych reguł społecznych. W szerszym kontekście bywa także utożsamiana z prawością i przeciwstawiana działaniom oszukańczym. Postrzeganie uczciwości w działaniu politycznym wiązać więc można ze służbą publiczną, postępowaniem zgodnym z zobowiązaniami społecznymi, wiernością względem uznawanych idei i wartości i konsekwencją w realizacji deklarowanych celów. Uprawianie uczciwej polityki obejmuje także poczucie odpowiedzialności za skutki swoich decyzji i działań oraz wiąże się z wiarygodnością i prawdomównością.

Postrzeganie uczciwości jako wartości politycznej jest charakterystyczne zwłaszcza dla normatywnej teorii politycznej i formułowanych w jej ramach koncepcji demokracji. W antycznej Grecji imperatyw uczciwego postępowania w sferze polityki stanowił wymóg działalności publicznej i był utożsamiany z cnotą obywatelską – *arete*. Polityka rozumiana jako praktyczna implikacja refleksji etycznych, w nierozzerwalny sposób wiązała się z wymogiem moralnej sprawności jej przedstawicieli [Finley 2000: 43-64; Guthrie 1996: 9-10]. Obecnie idea uczciwego działania politycznego, jako warunku realizacji dobra wspólnego (*bonum commune*), jest silnie akcentowana między innymi w katolickiej myśli społecznej. W tej normatywnej konwencji uczciwość stanowić może także kryterium oceny aktorów politycznych. Podkreśla to Erik von Kuehnelt-Leddihn, austriacki filozof, historyk idei i politolog, stwierdzając: „Ogromna różnica między politykiem a mężem stanu polega na tym, że dla polityka celem jest ponowny wybór lub sukces wyborczy jego partii, zaś dla męża stanu dobro jego kraju i przyszłych pokoleń. (...) Politycy próbują politykować, mężowie stanu zaś tworzyć historię” [Kuehnelt-Leddihn 2008: 51].

Jednak status uczciwości, jako jednej z istotnych wartości w sferze polityki, wiąże się przede wszystkim z rolą, jaką odgrywa ona w systemach demokracji przedstawicielskiej i procesach reprezentacji politycznej. Uczciwość jest tu często fundamentalnym warunkiem efektywnego funkcjonowania mechanizmów reprezentacji politycznej. Reprezentacja polityczna jest bowiem formą kontraktu społecznego [Ruciman, Brito Vieira 2011]. Deklarujący określone poglądy i cele swojej aktywności politycznej kandydat, uzyskując poparcie w wyborach, przyjmuje na siebie obowiązek działania na rzecz realizacji składanych obietnic. Obywatel, decydując się na udział w wyborach, ma pewne oczekiwania i oddając swój głos, pokłada nadzieję na ich realizację. Sami kandydaci są najczęściej tego świadomi, podkreślając w kampaniach wyborczych swoją uczciwość i wiarygodność, które mają być atutami w rywalizacji z konkurencją polityczną. W tym kontekście działanie każdego demokratycznie wybranego polityka jest obciążone pewnego rodzaju zobowiązaniem, które wymaga moralnego zaangażowania. Wiąże się ono z charakterystycznymi dla uczciwości cechami – lojalnością wobec elektoratu, wiarygodnością siebie jako przedstawiciela wyborców i poczuciem odpowiedzialności za realizację składanych obietnic [Karwat (1) 2001: 185-208]. Przy obowiązującej zasadzie wolnego mandatu, to właśnie te prawidłowości, obejmujące moralne formy zobowiązania, tworzą rzeczywisty mechanizm agregacji podmiotowości politycznej ze sfery społecznej na poziom działań instytucji, organizacji i elit władzy.

Z kolei skuteczność w polityce wiąże się z poczuciem uczestnictwa w procesach decyzyjnych i wyraża się w zdolności do realizacji wyznaczonych celów [Mondak 2010: 123-125]. Z formalnego punktu widzenia sprowadza

Między uczciwością a skutecznością działania politycznego. Fundamentalny dylemat wyborcy się do możliwości podejmowania decyzji zaopatrzonych w sankcje egzekwowane poprzez aparat administracji państwowej, a więc takich, które są wiążące dla ogółu obywateli i które stanowią normy określające zasady ładu i dystrybucji dóbr w systemie społecznym. W praktyce realnie funkcjonującej demokracji skuteczność polityczna oznacza możliwość organizowania większości w gremiach decyzyjnych, zwłaszcza parlamentarnym, i kontrolowania procesu legislacyjnego, pozwalających na kształtowanie treści prawa zgodnie z wolą polityczną.

W anglosaskiej teorii politycznej skuteczność, określana jako *efficacy*, odnoszona jest do dwóch ważnych aspektów i badana jest zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i zewnętrznym [Craig, Maggiotto 1982: 85-109]. W wewnętrznym wymiarze skuteczność wiąże się z oceną własnych kompetencji obywatelskich do oddziaływania na sprawy publiczne oraz kontroli praktyki politycznej. Badanie skuteczności w tym wymiarze daje obraz gotowości do politycznego zaangażowania, frekwencji wyborczej oraz odpowiedzialności obywateli za swoją aktywność publiczną. W zewnętrznym wymiarze badań skuteczności ważny jest stopień społecznego przekonania o zakresie posiadanego wpływu na decyzje podejmowane w instytucjach państwowych oraz działaniach rządu. Niskie wskaźniki badań w tym zakresie są przesłanką występowania poczucia alienacji struktur władzy od ich społecznego otoczenia [Nocoń 2010: 111-125; Sekuła 2009: 122-123]. Uwzględniając tę konwencję analityczną badać można także korelacje między skutecznością obywateli, frekwencją wyborczą i skutecznością podmiotów politycznych a stopniem poparcia wyborczego. Uwidacznia się tu między innymi prawidłowość, że im dana partia czy podmiot polityczny postrzegany jest jako bardziej wpływowy, tym większe jego znaczenie i prawdopodobieństwo, że wyborcy będą na niego głosować [Craig, Maggiotto 1982: 96]. Uwzględnić przy tym należy fakt, iż w realiach demokratycznych skuteczność musi być rozpatrywana w perspektywie działań partii politycznych, które tworzą ramy organizacyjne dla wywierania efektywnego wpływu politycznego [Bawn, Cohen, Karol, Masket, Noel, Zaller 2012: 571-591]. Demokratyczna zasada reprezentacji wiąże się z przemieszczeniem podmiotowości politycznej, która pierwotnie w fazie kształtowania się interesów, usytuowana jest po stronie grup społecznych, a wtórnie w fazie artykulacji wartości, ich interpretacji i agregacji na cele polityczne, przesuwa się w stronę organizacji politycznej i jej reprezentantów. Bezpośrednimi wyrazicielami i wykonawcami interesów społecznych mogą być bowiem podmioty zorganizowane i ich struktury kierownicze, które w największej mierze mają wpływ na ich kategoryzację i specyfikację celów grupowych. Prawidłowości te uwydatniają szczególną i niezbywalną rolę partii politycznych w procesie reprezentacji politycznej [Galston 1993: 63].

Skuteczność można więc zakwalifikować do instrumentalnych wartości politycznych. Jest ona nie tyle określoną wizją pożądanego stanu społecznego czy wzorcem postępowania, co jedną z fundamentalnych zasad określających preferencje wyboru działania politycznego. Nawet najlepsze, ze względu na oczekiwane skutki, działanie jest bezwartościowe, o ile nie można go efektywnie urzeczywistnić.

Warto podkreślić, iż z normatywnego punktu widzenia, skuteczność i uczciwość działania politycznego należy postrzegać jako wartości komplementarne i cechy działania, które się wzajemnie warunkują. Uczciwość politycznych przedstawicieli jest gwarancją reprezentowania oczekiwań i celów grupowych w decyzyjnych ośrodkach władzy. Działanie zgodne z deklarowanymi w kampanii wyborczej celami, stanowi podstawę ich wiarygodności. W ten sposób polityk, bądź partia polityczna konsekwentnie i efektywnie zabiegająca o realizację obietnic wyborczych i interesów swojego elektoratu, zwiększa swój potencjał wyborczy. Uczciwość i wiarygodność wobec wyborców potęguje szanse na wzrost poparcia w kolejnych wyborach. Z kolei większe poparcie determinuje dostęp do efektywnych instrumentów wpływu (więcej mandatów w instytucjach parlamentarnych, wyższy status w strukturze organizacyjnej partii). Im większe poparcie, tym większy zakres reprezentacji społecznej i legitymacji politycznej, która umożliwia podejmowanie trudnych decyzji i realizację niepopularnych działań.

Skuteczność versus uczciwość? Przesłanki konfliktu w strukturze organizacji działania politycznego

W prezentowanych w niniejszym artykule wynikach ogólnopolskich badań preferencji wyborczych, poglądy dużej części respondentów kwestionują zarysowane wcześniej normatywne relacje między uczciwością a skutecznością działania politycznego. Grupa ankietowanych, która uważa, że uczciwość utrudnia skuteczność w polityce, wyraźnie przeważa nad respondentami przekonanymi o możliwości skutecznego i zarazem uczciwego uprawiania polityki. Opinia na ten temat nie różnicuje elektoratów poszczególnych partii ani też orientacji ideowych (Tabela 1 i 2).

Tabela 1. *Uczciwość utrudnia skuteczność w polityce* – rozkład ilościowy i procentowy odpowiedzi w deklaracjach w odniesieniu do wyborów do sejmiku, gdyby odbywały się w najbliższą niedzielę

		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Nie mam zdania	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Razem
Platforma Obywatelska	ilość	41	67	64	37	38	247
	procent	16,6	27,1	25,9	15,0	15,4	100,0
Polskie Stronnictwo Ludowe	ilość	10	19	23	14	10	76
	procent	13,2	25,0	30,3	18,4	13,2	100,0
Prawo i Sprawiedliwość	ilość	48	53	56	36	35	228
	procent	21,1	23,2	24,6	15,8	15,4	100,0
Ruch Palikota	ilość	11	20	16	9	8	64
	procent	17,2	31,3	25,0	14,1	12,5	100,0
Sojusz Lewicy Demokratycznej	ilość	20	30	20	23	15	108
	procent	18,5	27,8	18,5	21,3	13,9	100,0
Inne	ilość	19	33	30	16	12	110
	procent	17,3	30,0	27,3	14,5	10,9	100,0
Nie głosował(a) bym	ilość	57	59	68	39	32	255
	procent	22,4	23,1	26,7	15,3	12,5	100,0

Tabela 2. *Uczciwość utrudnia skuteczność w polityce* – rozkład ilościowy i procentowy odpowiedzi w deklaracjach w odniesieniu do poglądów ideologicznych

		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Nie mam zdania	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Razem
Lewica	ilość	44	67	59	46	41	257
	procent	17,1	26,1	23,0	17,9	16,0	100,0
Centrum	ilość	37	55	63	29	22	206
	procent	18,0	26,7	30,6	14,1	10,7	100,0
Prawica	ilość	65	94	88	58	50	355
	procent	18,3	26,5	24,8	16,3	14,1	100,0
Nie wiem/ nie potrafię określić	ilość	60	65	67	41	37	270
	procent	22,2	24,1	24,8	15,2	13,7	100,0

Istotna jest tu odpowiedź na pytanie: dlaczego dla dużej części respondentów uczciwość bywa postrzegana jako bariera dla skutecznego działania w polityce? Poszukując źródeł takich opinii należy uwzględnić złożoność procesu agregacji podmiotowości politycznej i znaczenie partii politycznych w procesach organizowania działań politycznych. Uwikłania lojalnościowe

aktorów politycznych, zarówno tych pretendujących do piastowania funkcji w instytucjach władzy, jak i obecnych na scenie politycznej liderów partyjnych, są złożonym konglomeratem zobowiązań nie tylko wobec wyborców, ale także stronników, koalicjantów, partnerów czy sponsorów, a przede wszystkim partii politycznych. W systemach demokratycznych są one z reguły głównym podmiotem organizującym działania polityczne w wymiarze systemowym. W konsekwencji zarówno obecność na liście kandydatów starających się o mandat wyborczy, jak i późniejszy status polityczny, a także dostęp do instrumentów władzy, określający zakres realnego wpływu na sprawy publiczne, w dużym stopniu uzależniony jest od pozycji, jaką zajmuje polityk w ramach partii politycznej.

W systemach demokratycznych organy przedstawicielskie, które tworzą ośrodki decyzyjne, mają zazwyczaj charakter kolektywny. Funkcjonowanie partii politycznych jest tu obiektywnym wymogiem wynikającym między innymi z potrzeby organizowania gremiów decyzyjnych. Głos jednego przedstawiciela niewiele znaczy wobec obowiązującej zasady większości. W tych warunkach uczestnictwo w zorganizowanej formie współpracy partyjnej jest więc efektywnym środkiem zwiększającym skuteczność działania poszczególnych polityków. Oczywiście współdziałanie w takiej formie generuje liczne zobowiązania wobec partii i poszczególnych jej członków, które są utrwalane za pomocą całego arsenału metod i środków skłaniających do lojalnej współpracy i dyscyplinowania indywidualnych postaw decydentów.

Z kolei partie polityczne nie są organizacjami kierującymi się tylko i wyłącznie realizacją interesów swojego elektoratu. Posiadają one także swoje autonomiczne i endogenne potrzeby wynikające z wymogów organizacyjnych i partykularnych celów związanych z zaangażowaniem w rywalizację o zasoby władzy [Katz, Mair 2002: 134]. Czynniki te składają się bowiem na podstawowe determinanty ich podmiotowości politycznej i są warunkiem utrzymania wysokiego poziomu relewancji na arenie parlamentarno-gabinetowej oraz znaczenia na scenie wyborczej. W konsekwencji interesów partyjnych nie można postrzegać tylko i wyłącznie jako politycznego wyrazu istniejących podziałów społecznych. Na ich działania wpływ ma szereg czynników składających się na psychologiczne, kulturowe i instytucjonalne uwarunkowania działań politycznych, w tym także osobowościowe predyspozycje decydentów, endogenne interesy partii i uwarunkowania gry politycznej. Czynniki te w istotnym stopniu wpływają na postawy aktorów politycznych i zmianę ich pierwotnego stosunku do zobowiązań wyborczych. Z formalnego punktu widzenia reorientację postaw uzasadnia formuła wolnego mandatu, która nadaje możliwość działania wytyczanego przez interes państwowy czy rozmaicie interpretowaną rację stanu, i nie wiąże każdorazowo stanowiska przedstawiciela z wolą bądź

Między uczciwością a skutecznością działania politycznego. Fundamentalny dylemat wyborcy oczekiwaniemi wyborców [Haman 2003: 61-62]. W rezultacie tego kryterium, oceną stopnia reprezentatywności aktorów politycznych jest nie tyle adekwatność działań względem interesów poszczególnych grup wyborców, co względem społeczeństwa i państwa jako całości [Philips 2001: 199-200].

Przesłanki realizmu politycznego

Powyższe spostrzeżenia uzasadniają przyjęcie założenia, że w sytuacji strukturalnego konfliktu interesów między interesem partyjnym a interesami wyborców, siła zobowiązań i znaczenie partii dla organizacji skutecznych działań, sprzyja postawom, które z perspektywy społecznej mogą być oceniane jako wiarołomne. Potwierdza to wynik badań empirycznych, w których respondenci, niezależnie od swoich asocjacji partyjnych i ideowych, deklarują wyraźny brak akceptacji dla praktyki przedkładania interesów partyjnych ponad interesy wyborców (Tabele 3 i 4).

Tabela 3. *Polityk ma prawo przedkładać interes swojej partii nad interes wyborców – rozkład ilościowy i procentowy odpowiedzi w deklaracjach w odniesieniu do wyborów do sejmu, gdyby odbywały się w najbliższą niedzielę*

		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Nie mam zdania	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Razem
Platforma Obywatelska	ilość	6	19	25	76	121	247
	procent	2,4	7,7	10,1	30,8	49,0	100,0
Polskie Stronnictwo Ludowe	ilość	2	8	9	24	33	76
	procent	2,6	10,5	11,8	31,6	43,4	100,0
Prawo i Sprawiedliwość	ilość	8	15	28	50	127	228
	procent	3,5	6,6	12,3	21,9	55,7	100,0
Ruch Palikota	ilość	1	7	7	15	34	64
	procent	1,6	10,9	10,9	23,4	53,1	100,0
Sojusz Lewicy Demokratycznej	ilość	3	10	15	27	53	108
	procent	2,8	9,3	13,9	25,0	49,1	100,0
Inne	ilość	4	7	11	30	58	110
	procent	3,6	6,4	10,0	27,3	52,7	100,0
Nie głosował(a) bym	ilość	13	16	29	71	126	255
	procent	5,1	6,3	11,4	27,8	49,4	100,0

Tabela 4. *Polityk ma prawo przedkładać interes swojej partii nad interes wyborców – rozkład ilościowy i procentowy odpowiedzi w deklaracjach w odniesieniu do poglądów ideologicznych*

		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Nie mam zdania	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Razem
Lewica	ilość	5	22	24	71	135	257
	procent	1,9	8,6	9,3	27,6	52,5	100,0
Centrum	ilość	8	19	25	70	84	206
	procent	3,9	9,2	12,1	34,0	40,8	100,0
Prawica	ilość	10	24	33	88	200	355
	procent	2,8	6,8	9,3	24,8	56,3	100,0
Nie wiem/ nie potrafię określić	ilość	14	17	42	64	133	270
	procent	5,2	6,3	15,6	23,7	49,3	100,0

Wydaje się, że sytuacji konfliktu interesów partyjnych z interesem społecznym sprzyja konfrontacyjny model rywalizacji elit politycznych. Formy i charakter rywalizacji między podmiotami polityki ujawniają się często w afektywnych sporach i konfliktach interpersonalnych, wpływając na postawy uczestników i strategię działań partyjnych [Antoszewski 2004]. W tych warunkach najsilniej występują przesłanki dla pojawiania się konfliktów międzypartyjnych, które nie są bezpośrednio uwarunkowane procesem reprezentacji politycznej. Konfrontacyjny model rywalizacji sprzyja wytwarzaniu sytuacji, gdy cele doraźne i strategiczne partii stają się ważniejsze niż interesy grupowe, które one reprezentują. Walka o władzę staje się ważniejsza niż walka o interesy. W takich okolicznościach rywalizacja partyjna często zaburza proces reprezentacji politycznej. Bezpośredni uczestnicy procesu ostrej rywalizacji generują tu także konflikty służące podniesieniu potencjału i kapitału politycznego w grze politycznej. Ich celem jest dyskryminacja przeciwników politycznych czy zmiana reguł gry politycznej korzystnej dla statusu danej partii na scenie politycznej.

Głównym celem partii staje się utrzymanie na arenie politycznej, bądź zdobycie władzy, a nie realizacja interesów społecznych. Dokonywane odgórnie podziały mogą być przy tym legitymizowane fałszywym interesem społecznym, takim jak ograniczenie wpływu i liczby partii w parlamencie za pomocą manipulacji ordynacją wyborczą, preferującą partie najsilniejsze lub bloki partii. Sytuacje konfliktowe, wraz ze wzrostem napięcia, implikują większą dyscyplinę, poczucie tożsamości i integrację wewnątrz grupy stanowiącej stronę sporu. W konsekwencji konflikty te ograniczają autonomię działania poszczególnych aktorów i pluralizm polityczny, a przy okazji „wymuszają” niejako, aby postrzegać podziały społeczne wedle kryteriów i diagnoz sformułowanych przez partie [Bartolini 2002: 105].

Jednym z istotnych objawów zachowań zbiorowych uczestników konfliktu jest wzrost spójności strukturalnej i dyscypliny organizacyjnej poszczególnych stron. W praktyce politycznej przejawia się to w tendencjach do oligarchizacji struktur organizacyjnych partii biorących udział w konflikcie. Partie o oligarchicznej strukturze nie mają oddolnego przepływu impulsów społecznych. Kierownictwo partii, monopolizując wpływ na kształt osobowy list wyborczych, determinuje w pewnej mierze postawy lojalnościowe, gdzie interes partii często staje się ważniejszy niż interes społeczny. Towarzyszą temu niejednokrotnie zjawiska ekskluzywności i hermetyzacji kierowniczego aparatu partii [Michels 1995: 142-144]. Tendencje oligarchiczne, ograniczając podmiotowy zakres ośrodków decyzyjnych, stają się przesłanką ich dysfunkcyjności w poszczególnych sferach oddziaływania, w tym także w procesie reprezentacji politycznej [Diamond, Gunther 2001: 29]. W konsekwencji partie stają się nieefektywne programowo i politycznie. Proces ten narastając prowadzi do konfrontacji działań polityków ze sfrustrowanym społeczeństwem, a niekiedy z częścią działaczy partyjnych, sprzyjając rozłamom i podziałom frakcyjnym [Linz 2002: 310]. Okoliczności te sprawiają, że nie łatwo jest być w polityce równocześnie skutecznym i uczciwym. Dyskomfort polityka egzystującego w sytuacji uwikłania w złożony splot zobowiązań nie jest godny pozazdroszczenia. Niczym dłużnik posiadający wielu wpływowych wierzycieli, zmuszony jest lawirować między sprzecznymi oczekiwaniami wynikającymi ze swoich zobowiązań. W konsekwencji często bywa trapiący dylematami spolegliwości i wiarołomstwa, będących wypadkową sprzecznych uzależnień, długów, nacisków i własnego poczucia obowiązku [Karwat (2): 229-230]. W sytuacjach takich trudno zachować się uczciwie wobec wszystkich swoich wierzycieli. Z pewnością specyfika złożonych zobowiązań ma związek z pesymistycznym i krytycznym rozumieniem polityki jako sfery rywalizacji nie znajdującej oparcia w żadnych zasadach i w której nie ma ustalonych reguł konkurencji. Skuteczność działania w interakcjach, gdzie „wszystkie chwytaki są dozwolone”, faktycznie ograniczana mogłaby być przez postawy, które związane są z przestrzeganiem określonych norm, zasad czy wartości. Oczywiście uczciwość, jako jedna z cenionych wartości społecznych, jest często mocno eksponowanym elementem podczas kampanii wyborczej. Najczęściej sprowadzona zostaje jednak do roli instrumentu uwodzenia, a nie wartości determinującej charakter działania politycznego. Zgodnie z diagnozą i zaleceniami Nicollo Machiavellego staje się więc raczej środkiem umożliwiającym zyskanie skuteczności niż jej komplementarnym składnikiem. W konsekwencji nie dziwi, że profesja polityka nie cieszy się szczególnym zaufaniem. Z realizowanych w tym zakresie badań sondażowych wynika, że aż 80% Polaków przekonanych jest, iż polityka nie jest zajęciem dla uczciwych ludzi. Równocześnie 60% respondentów uważa, że pod

względem uczciwości nasi politycy są gorsi od ogółu społeczeństwa [*Uczciwość? Nie w polityce*]. O preferowanie partykularnych interesów ponad dobro społeczne oskarża polityków aż 69% respondentów, a tylko co trzeci z badanych skłonny jest przyjąć, że politycy chcą zrobić coś dla kraju i ogółu obywateli. Z takimi ocenami koresponduje hierarchia szacunku dla poszczególnych sfer zawodowych. W cyklicznych badaniach sondażowych European Trusted Brands stopnień zaufania dla zawodu polityka, tradycyjnie już, jest najmniejszy spośród uwzględnianych w pytaniach profesji [Indeks zaufania w badaniach sondażowych].

Bibliografia:

- Antoszewski Andrzej (2004), *Wzorce rywalizacji politycznej we współczesnych demokracjach europejskich*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego
- Bartolini Stefano (2002), *Electoral and Party Competition. Analytical Dimension and Empirical Problems*, [w:] R. Gunther, J.R. Montero, J.J. Linz (red.), *Political Parties: Old Concepts and New Challenges*, Oxford: Oxford University Press.
- Bawn Kathleen, Cohen Martin, Karol David, Masket Seth, Noel Hans, Zaller John (2012), *A Theory of Political Parties: Groups, Policy Demands and Nominations in American Politics*, "Perspectives on Politics" Vol. 10, nr 3, September.
- Craig Stephen, Maggiotto Michael A. (1982), *Measuring Political Efficacy*, "Political Methodology", vol. 8.
- Diamond Larry, Gunther Richard (2001), *Types and Functions of Parties*, [w:] *Political Parties and Democracy*, Baltimore: John Hopkins University Press.
- Finley Moses (2000), *Polityka w świecie starożytnym*, Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Galston William A. (1993), *Representation, Deliberation, and Presidential Nominations: Improving the Performance of American Parties*, [w:] P.W. Schram, B.P. Wilson (red.), *American Political Parties and Constitutional Politics*, Lanham: Rowman&Littlefield.
- Guthrie William K.C. (1996), *Filozofowie greccy od Talesa do Arystotelesa*, Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Haman Jacek (2003), *Demokracja, decyzje, wybory*, Warszawa: Scholar.
- Indeks zaufania*, http://www.gfk.pl/public_relations/pressreleases/press_articles/004221/index.pl.html; <http://www.marketing-news.pl/message.php?art=38238> (23.05.2013).
- Karwat Mirosław (1) 2001, *Polityka jako kłopotliwe zobowiązanie*, [w:] B. Kaczmarek (red.), *Metafory polityki*, Warszawa: Elipsa.
- Karwat Mirosław (2) (2001), *Polityka jako dylemat poległości i wiarołomstwa*, [w:] B. Kaczmarek (red.), *Metafory polityki*, Warszawa: Elipsa.
- Katz Richard S., Mair Peter (2002), *The Ascendancy of the Party in Public Office: Party Organizational Change in Twentieth Century Democracies*, [w:] R. Gunther, J.R. Montero, J.J. Linz (red.), *Political Parties: Old Concepts and New Challenges*, Oxford: Oxford University Press.
- Kuehnelt-Leddihn Erik (2008), *Demokracja – opium dla ludu*, Łódź; Wrocław: Wydawnictwo Prohibita.
- Linz Juan J. (2002), *Parties in Contemporary Democracies*, [w:] R. Gunther, J.R. Montero, J.J. Linz (red.), *Political Parties: Old Concepts and New Challenges*, Oxford: Oxford University Press.

Między uczciwością a skutecznością działania politycznego. Fundamentalny dylemat wyborcy

- Michels Robert (1995), *Oligarchiczne tendencje organizacji*, [w:] J. Szczupaczyński (red.), *Władza i społeczeństwo. Antologia tekstów z zakresu socjologii polityki*, Warszawa: Scholar.
- Mondak J. Jeffrey (2010), *Personality and the Foundations of Political Behavior*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Nocoń Jarosław (2010), *Między reprezentacją a alienacją polityczną. Dysfunkcyjność partii w sferze generowania konfliktów politycznych* [w:] T.I.A. Kasińska-Metryka, R. Miernik (red.), „*My*” i „*Oni*”. *Rola, miejsce i znaczenie konfliktów w polityce*, Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego.
- Philips Ann N. (2001), *Agents of Democratization and Unification: Political Parties in the New German States*, [w:] C.S. Allen (red.), *Transformation of the German Political Party System. Institutional Crisis or Democratic Renewal?*, Oxford: Berghahn Books.
- Ruciman David, Brito Vieira Monica (2011), *Reprezentacja*, Warszawa: Wydawnictwo SIC.
- Sekula Paulina (2009), *Kultura polityczna a konsolidacja demokracji*, Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM.
- Uczciwość? Nie w polityce*, Sondaż OBOP, „Rzeczpospolita”, 16.07.2004.